

๒๐. พลังใจแห่งชีวิต

A Power of Mind for Life

By Nithee Siripat – Siripat.com and Academiae Network, 2015

ความสำคัญของบทความ

ความจริงแห่งชีวิตมีอยู่ใน “จิต” ของมนุษย์ทุกคน คือ “จิตตสมาธิ” ที่พัฒนาดีแล้ว เป็นแหล่งกำเนิดความรู้ [โยนิโสมนสิการ-ปรโตโฆสะ] เป็นปัญญาวิปัสสนา [โศปตญาณ-ญาณ ๑๖] เป็นวิชา [วิชา ๓-วิชา ๘-ฌานในวิปัสสนา-มโนมยิทธิ] อันเป็นฐานสำคัญให้เกิด “จรรยา” [ศีลสัมปทา ๑ อปณณกปฏิบัติ ๓ ศัทธิกรรม ๓ และ ฌาน ๔] ความประพฤติตามคลองธรรมอันเป็นเครื่องดำเนิน ปฏิบัติ คือ ข้อปฏิบัติอันเป็นทางบรรลุวิชา ผู้มีปัญญาเห็นธรรม รู้แจ้งแล้วถึงปัญญาที่จะตรัสรู้ ย่อมเป็นผู้มีกำลังใจแก่กล้าแข็งแรง ที่เรียกว่า “พลังใจ” เป็นผู้ประกอบด้วย “อริยมรรคมีองค์ ๘” [มัคคสมังคี] ด้วยปัญญาที่แตกฉาน “ปฏิสัมภิทา ๔” [อรรถปฏิสัมภิทา-ปัญญาแตกฉานในความหมาย ชัมมปฏิสัมภิทา-ปัญญาแตกฉานในธรรม นิรุตติปฏิสัมภิทา-ปัญญาแตกฉานในภาษา ปฏิภาณปฏิสัมภิทา-ปัญญาแตกฉานในปฏิภาณ] ดังนั้น จิตที่ได้รับการพัฒนาฝึกอบรมด้วยการเจริญฌานสมาบัติจนลุล่วง “จตุตถฌาน” ย่อมได้รับผลานิสงส์แห่งรูปาวจรกุศลฌานจิต เป็นจิตที่ปราศจากนิวรณ์แห่งปริยภูฐานกิเลส ประกอบด้วยองค์ฌาน ๒ คือ (๑) “อุเบกขา” ที่ทำให้สัมปชัญญะแก่กล้ากลายเป็น “ปัญญา-ญาณ” (๒) “เอกัคคตา” ที่ทำให้สติคมชัดกลายเป็น “สมาธิในวิปัสสนา” ถ้ากล่าวถึงโดยรวม หมายถึง จิตพัฒนาถึงพร้อมด้วย “โพชฌงค์ ๗” คือ ธรรมองค์แห่งการตรัสรู้ที่ประกอบด้วย “สติ-ชัมมวิจยะ-วิริยะ-ปีติ-ปีตัสติ-สมาธิ-อุเบกขา” ผู้เข้าถึงธรรมหรืออิมเอบด้วยธรรม “ธรรมปีติ” ย่อมเป็นผู้มีจิตใจสะอาด บริสุทธิ์ เบิกบาน เลื่อมใส ศรัทธาแก่กล้า ในข้อประพฤติปฏิบัติอันถูกต้องสมบูรณ์ใน “อริยมรรคมีองค์ ๘” ความอิมเอบในธรรมที่ปราศจากนิวรณ์ ย่อมเป็น “กำลังใจ” เป็น “พลังใจ” ที่เกื้อกูลสนับสนุนให้ยึดมั่นในพระรัตนตรัยเป็นสรณะที่พึ่งแห่งชีวิตจิตใจ โดยถือเป็น “กัลยาณมิตร” ที่แท้จริง ไม่ผิดทาง เมื่อพิจารณาหรือมนสิการ “สภาวะธรรมแห่งกรรมฐาน” มากเท่าใด ยิ่งเข้าใจถึงสังขธรรมที่เรียกว่า “จักขุ-ญาณ-ปัญญา-วิชา-อาโลโก” อันเป็น “ญาณทัสสนยถาภูตญาณ” จนกลายเป็นผู้บรรลุถึงความสำเร็จทั้งใน “เจโตวิมุตติ” และ “ปัญญาวิมุตติ” ฉะนั้น “ปัญญาเห็นธรรม” กับ “ปัญญาตรัสรู้ธรรม” ย่อมเป็นบาทฐานสำคัญต่อ “พลังใจแห่งชีวิต” คือ มีชีวิตเพื่อปฏิบัติธรรม เพื่อกำจัดระงับกิเลสทั้งหลาย เพื่อหลุดพ้นจากปวงทุกข์ อันทำให้มีการปฏิวัติใน (๑) กำลังกาย (๒) กำลังศีล (๓) กำลังใจ (๔) กำลังปัญญา ที่แสดงออกถึง “พลังใจ-พลังชีวิต-พลังจิตวิญญาณ” อันไม่หมดสิ้น ความศรัทธาในพระรัตนตรัย จึงเป็นความเชื่อที่ให้ผลต่อความสำเร็จในชีวิต ไม่ใช่เรื่องมาทำกันเล่นๆ ที่เป็นการปฏิเสธในการยอมรับเรื่อง “ศีล-สมาธิ-ปัญญา” ความฉลาดที่ไร้ทิศทางที่ถูกต้องนั้น แม้จะกระทำจนสุครอบแห่งชีวิตก็สูญเปล่า เพราะไม่ใช่ทางแห่งการดับกิเลสทั้งหลายและปวงทุกข์ พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ถูกต้อง.

บทความที่ ๒๐ ประจำปี ๒๕๕๘ – พลังใจแห่งชีวิต

เมื่อพิจารณาถึงการดำเนินชีวิตในสังคมสมัยใหม่ที่มีความซับซ้อนนั้น มีหลายคนที่สับสนพันเพื่อนไปตามกระแสของสังคม ที่เรียกว่า “โลกธรรม ๘” หมายถึง ธรรมดาของโลก เรื่องของโลก ความ เป็นไปตามคติธรรมคาซึ่งหมุนเวียนมาหาสัตว์โลกและสัตว์โลกก็หมุนเวียนตามมันไป ที่ประกอบด้วยสิ่งที่ ฟังปรารณา “อิฏฐารมณ์” ได้แก่ ลาภ-ได้ลาภ ยศ-ได้ยศ ปัสสา-สรรเสริญ สุข-ความสุข และสิ่งที่ไม่ฟัง ปรารณา “อนิฏฐารมณ์” ได้แก่ อลาภ-เสื่อมลาภ อยศ-เสื่อมยศ นินทา-ติเตียน ทุกข์-ความทุกข์ ภาวะจิต ดังกล่าวนี จะเกิดขึ้นหมุนเวียนสลับสับเปลี่ยนกันตลอดเวลาที่ “นิรวณูปกิเลส” เข้ากลุ่มรุมจิตทุกขณะ ซึ่งเป็นเรื่องจริงของชีวิต ฉะนั้น “จิต” ของคนส่วนใหญ่จึง เส่ร้างหมอง ชุ่มมัว อึดอัด ขัดข้อง ท้อถอย อ่อนแอ ไม่แจ่มใส โปร่งโล่ง เบิกบาน นั่นคือ ไม่ใช่ “อธิจิตต์” คือ จิตอันยิ่ง อันเป็นเรื่องของการเจริญสมาธิอย่างสูง หมายถึง “ฌานสมาบัติ” ที่เป็นบาทแห่งวิปัสสนา หรือแม้ “สมาธิ” ที่เจริญด้วยความรู้เข้าใจโดยมุ่งให้เป็น ปัจจัยแห่งการก้าวไปในอริยมรรค ซึ่งประกอบด้วยองค์มรรค ๓ ประการ ได้แก่ “สัมมาวายามะ-สัมมาสติ- สัมมาสมาธิ” [สัมมัปปธาน ๔-สติปัฏฐาน ๔-ฌาน ๔] ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า คนในสังคมปัจจุบันมีจิตเป็น สมาธิน้อยมาก เพราะถูกรุมเร้าด้วย “ข้อมูล-ข่าวสาร-สารสนเทศ” ที่ไม่มีประโยชน์ในปัจจุบันอย่างแท้จริง ซึ่งหมายถึง การเปิดใจรับ “ความคิดภายนอก” อย่างเต็มประตุ ไม่ผ่านการกลั่นกรองสาระที่เป็นประโยชน์ อันเนื่องมาจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ล้ำยุคเกินไป นับตั้งแต่พวกมือถือกับอินเทอร์เน็ต เกิดขึ้น ควบคู่กัน ผู้คนส่วนใหญ่สูญเสียเสรีความเป็นส่วนตัวมากยิ่งขึ้น นั่นคือ มีสิ่งที่เข้ามารบกวนจิตใจได้เต็มที่ เป็นการเข้าถึงตัวที่เหนือข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ ทุกคนสามารถติดต่อสื่อสารกันได้ทั่วโลกตลอดเวลา พวกที่มีจิตใจอ่อนแอจึงกลายเป็นเหยื่อทางสังคมได้ง่ายขึ้น ไม่เหมือนสมัยก่อนๆ ที่ระบบการสื่อสารล่าช้า มีข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ คนส่วนใหญ่จึงมีเวลากลับกรอง พิจารณาเรื่องราวต่างๆ ด้วยเหตุผลและใช้ วิจารณ์ญาณได้ถูกต้องตามกาลเทศะ บุคคล หรือคณะบุคคล นั่นคือ “รู้จักประมาณตนได้ถูกต้อง” ไม่ได้ตก เป็น “ทาสเทคโนโลยี” อย่างเช่นคนในสมัยปัจจุบัน ที่คิดว่าตนเองเป็น “คนทันสมัย-คนล้ำยุค” แต่ในความเป็นจริงเป็น “ชนผู้หลงทิศ” มากกว่า เพราะไม่ใช่ “ปัญญา” [อโยนิโสมนสิการ] คือ “อวิชา” ความไม่รู้แจ้ง ความไม่รู้จริง มีแต่ความหลงงมงาย “โมหะ” มีความคิดเห็นที่ถือผิดตามความคิดของตน [ทิฏฐิ] โดยยกให้เป็นใหญ่ และมักคิดว่า “ตนเองใหญ่” เหนือคนอื่น ไม่สนใจบุญคุณความดีของผู้อื่น ไม่ฟังคนอื่น คือ ชอบ โดดเดี้ยวตนเองจากสังคม เหมือนเป็นโรคจิตประสาทอ่อนๆ กล่าวโดยสรุป คือ จิตใจถูก “อุปกิเลส ๑๖” กลุ่ม รุมอย่างหนัก หมายถึง ธรรมเครื่องเส่ร้างหมอง สิ่งที่ทำให้จิตชุ่มมัว รับคุณธรรมได้ยาก ได้แก่ “อภิชฌาวิ สมโลภะ” คิดเพ่งเล็งอยากได้ โลกไม่สมควร โลกกล้า จ้องจะเอา ไม่เลือกควรไม่ควร “พยาบาท” คิดร้ายเขา “โกธะ” ความโกรธ “อุปนาหะ” ความผูกโกรธ “มัจจะ” ความลบหลู่คุณท่าน ความหลู่ความดีของผู้อื่น การ ลบล้างปิดซ่อนคุณค่าความดีของผู้อื่น “ปลาสะ” ความตีเสมอ ยกตัวเทียมท่าน เอาตัวขึ้นตั้งขวางไว้ ไม่ยอม ยกให้ใครดีกว่าตน “อิสสา” ความริษยา “มัจฉริยะ” ความตระหนี่ “มายา” มารยา “สาถยยะ” ความโอ้อวด

หลอกเขา หลอกด้วยคำโอ้อวด “อัมภะ” ความหวัคือ กระจ่าง “สารัมภะ” ความแข่งดี ไม่ยอมลดละ มุ่งแต่จะเอาชนะกัน “มานะ” ความถือตัว ทะนงตน “อติมานะ” ความถือตัวว่ายิ่งกว่าเขา ดูหมิ่นเขา “มทะ” ความมัวเมา และ “ปมาทะ” ความประมาท ความละเลย ความเลินเล่อ

อนึ่ง เวลาพูดถึงเรื่อง “กิเลส” คนส่วนใหญ่มักแสดงอาการมึนงง เหมือนไม่เข้าใจ หรือรู้สึกเป็นเรื่องล้ำสมัย แถมยังแสดงอาการตื่นตัวไปตามกระแสสังคมที่ลืมหืม “ไม่มีสติสัมปชัญญะ” โดยเฉพาะการควบคุมจิตผู้อื่นที่กระทำผ่านทางสื่อต่างๆ ที่ทำได้อย่างแยบคายด้วยอุบายต่างๆ เพื่อให้ฝูงชนคล้อยตาม เลื่อมใสศรัทธา ว่าเป็นเรื่องพฤติกรรมที่ทันสมัย ที่มีวาระซ่อนเร้นเพื่อหาผลประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม เพราะฉะนั้นเรื่อง “กิเลส” จึงไม่ใช่เรื่องล้าหลังสำหรับคนสูงอายุและสมณะ แต่เป็นเรื่องใหญ่สำหรับทุกคน เพราะเป็นภาวะจิตใจที่แสดงถึงระดับคุณภาพของชีวิตในการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน ความเข้าใจที่ถูกต้อง “สัมมาทิฐิ” ทำให้เห็นถึงประโยชน์ที่แท้จริงของเรื่องนี้ ซึ่งจะไม่นำ ความล้มเหลว ความผิดพลาด ความเสียหาย หรืออกุศลกรรมทั้งหลายมาสู่ชีวิต ผู้มีการศึกษาสูงในสถาบันต่างๆ มักมองข้ามความสำคัญในหลักธรรมในพุทธศาสนา เพราะเห็นคำศัพท์บัญญัติที่เป็นภาษาบาลีสันสกฤต ก็จิตประหวัดหวนคิดไปถึงความเป็นยุคอินเดียบโบราณ คือ “เป็นเรื่องโบราณ” ไม่ใช่เรื่องทันสมัยที่เป็นศาสตร์สมัยใหม่ อาจกล่าวได้ว่า “ขอบสร้างกำแพงกันปัญญาของตนเอง” นึกว่าตนยิ่งใหญ่ ที่เรียกว่า “ผู้มีการศึกษา” ที่มีปัญญาเหนือผู้อื่น ทั้งที่มัน ไม่ใช่เรื่องจริง ปัจจัยเหล่านี้ทำให้ “เกิดความคิดคับแคบ” มีวิสัยทัศน์ไม่กว้างไกล แลบยังมองโลกในแง่ร้าย หรือเป็นทัศนคติติดลบ ที่น่ากลัว คือ “มองคนอื่นว่าโง่กว่าตน” ผลอกุศลกรรมวิบากที่เกิดขึ้นกับตนเอง ก็คือ “ทุกข์” คำเดียวสั้นๆ น่าอธิบายให้เห็นภาพความอภัพทางจิตของผู้ที่เรียนมากแต่อับปัญญาในเรื่องชีวิต คนพวกนี้เวลาผิดหวังหรือแพ้คู่แข่งในสนามชีวิต ก็มักชอบฆ่าตัวตาย เพราะคิดว่าไม่มีทางเลือกอย่างอื่นในชีวิต ก็คิดสั้นๆ ตามระดับความอับปัญญาของตนเอง เพื่อลดปัญหาการเสียโอกาสที่ดีของชีวิต ให้ลดจำนวนความดีของ “อุปกิเลส ๑๖-จิตตอุปกิเลส” ลงให้มากที่สุด นั่นคือ ให้มี “สติสังวร” คือ ดำรงด้วยสติ ปิดกั้นบรรดา “นิเวศธรรม” ด้วยการเจริญจุดสติปฏิฐาน [สติปฏิฐาน ๔] หรือด้วยการเจริญภาวนาทั้ง ๔ ประการ ได้แก่ “กายภาวนา-สีลภาวนา-จิตตภาวนา-ปัญญาภาวนา” ให้เหมาะสมควรแก่ธรรม หรือให้เจริญธรรมของคนดี คือ “สัปปริสธรรม ๗” และ “สัปปริสธรรม ๘” ดังนี้

“สัปปริสธรรม ๗” หมายถึง ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ คุณสมบัติของคนดี ธรรมของผู้ดี

- (๑) “ซัมมัญญตา” คือ ความรู้จักธรรม รู้หลัก หรือ รู้จักเหตุ คือ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมดา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล เช่น ภิกษุรู้ว่าหลักธรรมข้อนี้ๆ คือ อะไร มีอะไรบ้าง พระมหากษัตริย์ทรงทราบว่าหลักการปกครองตามราชประเพณีเป็นอย่างไร มีอะไรบ้าง รู้ว่าจะต้องกระทำเหตุอันนี้ๆ หรือกระทำตามหลักการข้อนี้ๆ จึงจะให้เกิดผลที่ต้องการหรือบรรลุจุดหมายอันนั้นๆ เป็นต้น

- (๒) “**อัตถัญญตา**” คือ ความรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมาย หรือ รู้จักผล คือ รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำ หรือความเป็นไปตามหลัก เช่น รู้ว่าหลักกรรมหรือกษัตริย์ข้อนั้นๆ มีความหมายว่าอย่างไร หลักนั้นๆ มีความมุ่งหมายอย่างไร กำหนดไว้หรือพึงปฏิบัติเพื่อประสงค์ประโยชน์อะไร การที่ตนกระทำอยู่มีความมุ่งหมายอย่างไร เมื่อทำไปแล้วจะบังเกิดผลอะไรบ้าง ดังนี้ เป็นต้น
- (๓) “**อัตถัญญตา**” (ความรู้จักตน คือ รู้ว่า เรานั้น ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม เป็นต้น บัดนี้ เท่าไร อย่างไร แล้วประพฤติให้เหมาะสม และรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุงต่อไป
- (๔) “**มัตถัญญตา**” คือ ความรู้จักประมาณ คือ ความพอดี เช่น ภิกษุรู้จักประมาณในการรับและบริโภคปัจจัย ๔ ศฤงษ์รู้จักประมาณในการใช้จ่ายโภคทรัพย์ พระมหากษัตริย์รู้จักประมาณในการลงทัณฑ์อาชญาและในการเก็บภาษี เป็นต้น
- (๕) “**กาลัญญตา**” คือ ความรู้จักกาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่ควรหรือจะต้องใช้ในการประกอบกิจ ทำหน้าที่การงาน หรือปฏิบัติกรต่างๆ เช่น ให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะเวลา เป็นต้น
- (๖) “**ปริสัจญตา**” คือ ความรู้จักบริษัท คือ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้กิริยาที่จะประพฤติต่อชุมชนนั้นๆ ว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกิริยาอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างนี้ เป็นต้น
- (๗) “**บุคคัลัญญตา-บุคคลปโรปรัญญตา**” คือ ความรู้จักบุคคล คือ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอรรถาศัย ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใครๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นๆ ด้วยดี ว่าควรจะคบหรือไม่ จะใช้ จะตำหนิ ขกย่อง และแนะนำสั่งสอนอย่างไร เป็นต้น

“**สัปปริสธรรม ๘**” หมายถึง ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ คุณสมบัติของคนดี ดังนี้

- (๑) “**สทฺฐมฺสมนฺนาโคโต**” คือ ประกอบด้วยสัทธิธรรม ๗ ประการ ได้แก่
- ๑) มีศรัทธา
  - ๒) มีhiri
  - ๓) มีโอตตัปปะ
  - ๔) เป็นพหูสูต
  - ๕) มีความเพียรอันปรารถแล้ว
  - ๖) มีสติมั่นคง
  - ๗) มีปัญญา

- (๒) “**สปปุริสศตบรูช**” ภัคคีสัตตบรูช คือ คบหาสมณพราหมณ์ ท่านผู้ประกอบด้วยศีลธรรม ๘ ประการ ข้างต้น เป็นมิตรสหาย
- (๓) “**สปปุริสจินตึ**” คิคอย่างสัตตบรูช คือ จะคิคสิ่งใด ก็ไม่คิคเพื่อเบียดเบียนตนและผู้อื่น
- (๔) “**สปปุริสมนุติ**” ปรีกษอย่างสัตตบรูช คือ จะปรีกษาการใด ก็ไม่ปรีกษาเพื่อเบียดเบียนตนและผู้อื่น
- (๕) “**สปปุริสวาโจ**” พุคอย่างสัตตบรูช คือ พุคแต่คำที่ถูคต้องตามวจีสุจริต ๔
- (๖) “**สปปุริสกมมุนุโต**” ทำอย่างสัตตบรูช คือ ทำการที่ถูคต้องตามกายสุจริต ๓
- (๗) “**สปปุริสทัญญู**” มีคิมเห็นอย่างสัตตบรูช คือ มีสัมมาทัญญู เช่นว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น
- (๘) “**สปปุริสทาน เทติ**” ให้ทานอย่างสัตตบรูช คือ ให้ตามหลักสปปุริสทาน เช่น ให้โดยเอื้อเพื่อทั้งแก่ของทีตัวให้ ทั้งแก่ผู้รับทาน ให้ของบริสุทธี ให้โดยเข้าใจถึงผลทีจะมีตามมา เป็นต้น

ฉะนั้น คิมเป็นผูคิยอมลดคิมทนงตนลงได้ดี ไม่เป็นคินเถื่อน คินกระด้าง เจ้าเล่ห์ คิคฉลาดแกมโกง ไม่พวกมือถือสากปากถือศีล การถือธรรมของคินดี จะแสดงอาการอะไรออกมา มันก็ออกมาจากใจจริง กระทำหรือประพคิตีก็ไม่มี “**การเสแสสร้าง-แสสร้างทำ-หลอกลวง-อวดอ้าง-ตบตา-มารยา**” นั่นคือ เป็นคินมีจิตใจงดงาม ทำให้ได้รับคิมเมตตจากผู้อื่นเป็นอย่างดี เป็นทีรักทีคิคถึงของบุคคลอื่น ไม่ว่าจะมนุษย์หรือเทวดาก็มีคิมเมตตากรุณาให้อย่างไม่มีประมาณ เข้าทำนอง “**คินคิฝิคุ้ม**” แต่มีข้อพึงสังเกตว่า “**การทำดีต้องใช้ปัญญา เลือคทำกับคินทีดีต่อตนจึงจะเห็นผล**” การหลงบุญบ้ำบุญไปทำดีกับคินชั่ว ย่อมได้ผลวิบากแห่งคิมชั่ว โอกาสได้ผลบุญวาสนาส่งนั้น คงเกิดได้ยาก เช่นเดียวกับคินมีมิตรเทียมคินชั่วเป็นเพื่อนเป็นกัลยาณมิตร เพราะเข้าใจคิคิดคิมว่าพวกนี้คงจะมีวันดีกับตน จึงทำให้ “**เสียธรรม**” โดยใช่เหตุแห่งการทำคิมดี หรืออีกนัยหนึ่ง “**ทำบุญแล้ว บารมีไม่เกิด**” ยังไม่ใช่ “**กุศลฉันทะ-ธรรมฉันทะ**” หรือ “**กัตตุกัมยตฉันทะ**” คิมพอใจคือคิมเป็นผูคิใครเพื่อจะทำ คิมต้องการทีจะทำ ได้แก่ ฉันทะทีเป็นกลางๆ ดีก็ได้ ชั่วก็ได้ แต่โดยทั่วไปหมายถึงฉันทะทีเป็นกุศล หนึ่ง ให้พิจารณาคิมพมาของคำ “**กุศล-บารมี-วาสนา-อานิสงส์-วิบาก-นิสสันท์**” ดังนี้

“**กุศล**” หมายถึง (๑) สภาวะทีเกี่ยวข้องตตสัดทึงสิ่งเลวร้ายอันน่ารังเกียจ คิมรู้ทีทำคิมชั่วร้ายให้เบาบาง ธรรมทีตตคิมชั่วอันเป็นคิมหญาคิม สภาวะหรือการกระทำทีฉลาด กอปรด้วยปัญญา หรือเกิดจากปัญญา เกื้อกูล เอื้อต่อสุขภพ ไม่เสียหยาไรโทษ คิมงาม เป็นบุญ มีผลเป็นสุข คิมดี [กุศลธรรม] กรรมดี [กุศลกรรม] ตามปกติ “**กุศล**” กับ “**บุญ**” เป็นคำทีใช้แทนกันได้ แต่ “**กุศล**” มีคิมพมากว้างกว่า คือ “**กุศล**” มีทั้ง **โลกียะ** [กามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร] และ **โลกุตตระ** ส่วน “**บุญ**” โดยทั่วไปใช้กับ “**โลกียกุศล**” ถ้าจะหมายถึง ระดับโลกุตตระ มักต้องมีคิมพมาจำกัดไว้ด้วย เช่นว่า “**โลกุตตรบุญ**” พุคอีกอย่างหนึ่งว่า “**บุญ**” มักใช้ในคิมพมาทีแคบกว่า หรือใช้ใน

ขั้นต้นๆ หมายถึงความดีที่ยังประกอบด้วยอุปธิ [โอปธิก] คือ ยังเป็นสภาพปรุงแต่งที่ก่อผลในทางพอกพูน ให้เกิดสมบัติ อันได้แก่ความพรั่งพร้อม เช่น ร่างกายสวยงามสมบูรณ์ และมั่งมีทรัพย์สิ้น แต่ “กุศล” ครอบคลุมหรือเลยต่อไปถึงนิรูปธิ [ไร้อุปธิ] และเน้นที่นิรูปตินั้น คือ มุ่งที่ภาวะไร้ปรุงแต่ง ความหลุดพ้นเป็นอิสระ โยงไปถึงนิพพาน พุคอย่างง่ายๆ เช่นว่า “บุญ” มุ่งเอาความสะอาดหมดจดในแง่ที่สวยงามน่าชื่นชม แต่ “กุศล” มุ่งถึงความสะอาดหมดจดในแง่ที่เป็นความบริสุทธิ์ ไม่มีอะไรติดค้างปดอโปรง โลง ว่าง เป็นอิสระ (๒) “กุศล” หมายถึง ความเกษม ความปลอดภัย สวัสดิภาพ ความหวังดี ความมีเมตตา

“บารมี” หมายถึง คุณความดีที่บำเพ็ญอย่างยิ่งยวดเพื่อบรรลุจุดหมายอันสูงยิ่ง บารมีที่พระโพธิสัตว์ต้องบำเพ็ญให้ครบบริบูรณ์ จึงจะบรรลุ “สัมโพธิญาณ” กลายเป็น “พระพุทธเจ้า” คือ “บารมี ๑๐” ได้แก่ “ทาน-ศีล-เนกขัมมะ-ปัญญา-วิริยะ-ขันติ-สัจจะ-อธิฏฐาน-เมตตา-อุเบกขา”

“วาสนา” หมายถึง อาการกายวาจา ที่เป็นลักษณะพิเศษของบุคคล ซึ่งเกิดจากกิเลสบางอย่าง และได้สั่งสมอบรมมาเป็นเวลานานจนเคยชินติดเป็นพื้นประจำตัว แม้จะละกิเลสได้แล้ว แต่ก็อาจจะละอาการกายวาจาที่เคยชินไม่ได้ เช่น คำพูดติดปาก อาการเดินที่เร็วหรือเดินด้วมืดม เป็นต้น ท่านขยายความว่า “วาสนา” ที่เป็น “กุศล” ก็มี เป็น “อกุศล” ก็มี เป็น “อัพยากฤต” คือ เป็นกลางๆ ไม่ได้ไม่ชั่ว ก็มี ที่เป็น “กุศล” กับ “อัพยากฤต” นั้น ไม่ต้องละ แต่ที่เป็น “อกุศล” ซึ่งควรจะละนั้นแบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ (๑) ส่วนที่จะเป็นเหตุให้เข้าถึงอบาย กับ (๒) ส่วนที่เป็นเหตุให้เกิดอาการแสดงออกทางกายวาจาแปลกๆ ต่างๆ ส่วนแรก พระอรหันต์ทุกองค์ละได้ แต่ ส่วนหลัง พระพุทธเจ้าเท่านั้นละได้ พระอรหันต์อื่นละไม่ได้ จึงมีคำกล่าวที่ว่า “พระพุทธเจ้าเท่านั้นละกิเลสทั้งหมดได้พร้อมทั้งวาสนา” อนึ่ง ในภาษาไทยคำว่า “วาสนา” มีความหมายเพี้ยนไปกลายเป็น “อำนาจบุญเก่า” หรือ “กุศลที่ทำให้ได้รับลาภยศ”

“อานิสงส์” ผลดีหรือผลที่น่าปรารถนานำพอใจ อันสืบเนื่องหรือพลอยได้ จากกรรมดี ผลอกองแห่งบุญกุศล คุณ ข้อดี ผลที่เป็นกำไร ผลได้พิเศษ “อานิสงส์” มีความหมายต่างจาก “ผล” ที่เรียกชื่ออย่างอื่น โดยขอบเขตที่กว้างหรือแคบกว่ากัน หรือโดยตรงโดยอ้อม เช่น ทำกรรมดีโดยคิดต่อคนอื่นด้วยเมตตาแล้วเกิดผลดี คือ มีจิตใจแจ่มชื่นสบาย ผ่อนคลาย เลือดลมเดินดี มีสุขภาพตลอดถึงว่า ถ้าตายด้วยจิตอย่างนั้น ก็ไปเกิดดี นี่เป็น “วิบาก” พร้อมกันนั้นก็ยังมีผลพวงอื่นๆ เช่น หน้าตาผ่องใส เป็นที่รักใคร่ชอบใจของคนอื่น อย่างนี้เป็น “อานิสงส์” แต่ถ้าทำกรรมไม่ดีโดยคิดต่อคนอื่นด้วยโทสะแล้วเกิดผลร้ายต่อตนเองที่ตรงข้ามกับข้างต้น จนถึงไปเกิดในทุคติ ก็เป็น “วิบาก” และในฝ่ายร้ายนี้ไม่มีอานิสงส์ [วิบาก เป็นผล โดยตรงและเป็นได้ทั้งข้างดีและข้างร้าย

ส่วน “อานิสงส์” หมายถึง ผลพวงพลอยหรือองอกงในด้านดีอย่างเดียว ถ้าเป็นผลพลอยด้านร้าย ก็อยู่ในคำว่า “นิสสันท์”] อนึ่ง “วิบาก” ใช้เฉพาะกับผลของกรรมเท่านั้น แต่ “อานิสงส์” หมายถึง คุณ ข้อดี หรือผลได้พิเศษในเรื่องราวทั่วไปด้วย เช่น “อานิสงส์” ของการบริโภคอาหาร “อานิสงส์” ของกรรมข้ออื่นๆ จีวรที่เป็น “อานิสงส์” ของกฐิน โดยทั่วไป “อานิสงส์” มีความหมายตรงข้ามกับ “อาทินพ” ซึ่งแปลว่า โทษ ข้อเสีย ข้อด้อย จุดอ่อน หรือผลร้าย เช่น ในคำว่า “กามาทินพ” [โทษของกาม] และ “เนกขัมมานิสงส์” [คุณหรือผลดีในเนกขัมมะ] กล่าวโดยสรุป (๑) “อานิสงส์” หมายถึง ผลได้พิเศษในฝ่ายดีอย่างเดียว (๒) “วิบาก” หมายถึง ผลโดยตรงของกรรมต่อชีวิตของผู้กระทำ ไม่ว่าจะเป็ผลดีหรือผลร้ายสุดแต่กรรมดีหรือกรรมชั่วที่เขาได้ทำ และ (๓) “นิสสันท์” หมายถึง ผลสืบเนื่องหรือผลพวงพลอยที่ “ดี” หรือ “ร้าย” ก็ได้ ผลโดยอ้อมที่สืบเนื่องหรือพวงพลอยมากับผลแห่งกรรมนั้น ไม่ว่าจะเป็ “อัญญารมณ” หรือ “อนัญญารมณ” อันนำมาซึ่ง “สุข” หรือ “โศก” ทั้งที่เกิดแก่ตัวเขาเอง และแก่คนอื่นที่เกี่ยวข้อง

ดังนั้น การยึดมั่นถือมั่นใน “ทิฐฐิแห่งตน” [สัสตทิฐฐิ-อูจนทิฐฐิ-อกริชทิฐฐิ-อเหตุกทิฐฐิ-นัตถิกทิฐฐิ] ให้เป็นเจ้าการใหญ่ที่ครอบงำความคิดเอาไว้ ย่อมส่งผลให้เกิดความคิดที่ผิดพลาด ผิดเพี้ยนจากความเป็นจริงที่เรียกว่า “วิปลาต-อคติ” [มิจฉาทิฐฐิ] อันไม่ใช่ทางสายกลางแห่งปัญญา ที่เรียกว่า “มัชฌิมาปฏิปทา” ในพุทธศาสนา ที่ประกอบด้วยของคัมภรคทั้ง ๘ ประการ อันทำให้จิตสะอาด หมดจด บริสุทฐ์จากกิเลสทั้งปวงได้ ได้แก่ (๑) อธิปัญญาสิกขา = “สัมมาทิฐฐิ-สัมมาสังกัปปะ” ที่มีอำนาจในการระงับกำจัด “อนุสยกิเลส” (๒) อธิศีลสิกขา = “สัมมาวาจา-สัมมากัมมันตะ-สัมมาอาชีวะ” ที่มีอำนาจในการระงับกำจัด “วิติกมกิเลส” และ (๓) อธิจิตตสิกขา = “สัมมาวายามะ-สัมมาสติ-สัมมาสมาธิ” ที่มีอำนาจในการระงับกำจัด “ปริยฎฐานกิเลส” เหตุทั้งหมดที่เกิดขึ้นนี้ เป็นเรื่องความศรัทธา ความเชื่ออย่างมีเหตุผล ความเลื่อมใส ใน “สัทธา ๔” ได้แก่ (๑) “อากมนสัทธา-อากมนียสัทธา-อากมสัทธา” คือ ความเชื่อความมั่นใจของพระโพธิสัตว์ อันสืบมาจากการบำเพ็ญตั้งสมบารมี (๒) “อธิกมสัทธา-อธิกมนสัทธา” คือ ความเชื่อมั่นของพระอริยบุคคล ซึ่งเกิดจากการเข้าถึงด้วยการบรรลฐรรมเป็นประจักษ์ในอริยสัจจ (๓) “โอกัปปนสัทธา-โอกัปปนียสัทธา-อธิมอกข์-อธิมอกข์สัทธา” คือ ความเชื่อหนักแน่นสนิทแน่วเมื่อได้ปฏิบัติก้าวหน้าไปในการเห็นความจริงตามหลักอริยมรรค (๔) “ปลาตสัทธา” คือ ความเชื่อที่เป็นเพียงความเลื่อมใสจากการได้ยินได้ฟังจาก “ผู้รู้-สัทบุรุษ-อุดมบุรุษ-มหาบุรุษ” ข้อพึงสังเกตประการหนึ่ง คือ ในการศึกษาพระพุทฐศาสนานั้น “คำศัพท์บัญญัติ” เป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องทำความเข้าใจเป็นพิเศษ การหลีกเลี่ยงคำศัพท์ภาษาบาลีสันสกฤตนั้น จึงเป็นเรื่องที่ผิดพลาด เป็น “เรื่องของคนไม่มีวาสนา” นั่นเอง เพราะไม่สามารถขยายขอบเขตพรหมแดนของความรู้ได้ “อับปัญญา” [อบ โซค] วิธีแก้ทาง คือ เรียนศัพท์ภาษาบาลีสันสกฤตให้มากยิ่งขึ้น สิ่งนี้เป็นเรื่องการบำเพ็ญปัญญาบารมีอีกส่วนหนึ่ง สิ่งนี้คือคำแนะนำที่เป็นเรื่อง “กฎแห่งกรรม” ดีๆ นั่นเอง “ทำดีได้ดี-ทำชั่วได้ชั่ว”

เพราะฉะนั้น “การสร้างพลังใจ” ซึ่งหมายถึง (๑) *ขวัญกำลังใจ* (๒) *แรงดลบันดาลใจ* และ (๓) *พลังความคิด* จึงเป็นกระบวนการคิดที่ยิ่งใหญ่ อันเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จในการดำรงชีวิตทั้งทางโลกและทางธรรม พลังทั้ง ๓ ประการ ดังกล่าวนี จะเป็นบาทฐานสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อความแข็งแกร่งของร่างกาย ที่เรียกว่า (๔) *พลังร่างกาย* ในขั้นตอนของกระบวนการสร้างพลังใจนั้น คือ (๑) การทำให้จิตใจสงบสุข คือ “*ปัสสัทธิ*” (๒) เป็นกลางเที่ยงตรง คือ “*อุเบกขา*” (๓) มีความตั้งมั่นไม่หวั่นไหวไปตามกระแสโลก “*สมาธิ*” และ (๔) มีสติสัมปชัญญะ “*อัปมาทะ*” ซึ่งโดยรวมหมายถึง “*การเจริญสมถกรรมฐาน*” เพื่อให้จิตตั้งมั่นอยู่ใน “*ธรรมสมาธิ ๕*” [ปราโมทย์-ปีติ-ปัสสัทธิ-สุข-สมาธิ] ปราศจากข้อสงสัยในการปฏิบัติธรรมว่าเป็นทางปฏิบัติที่ถูกต้องจนเกิด “*จิตตสมาธิ*” คือ มีจิตประกอบด้วยปาทกฆาน ซึ่งเป็นไปตามวิถีปฏิบัติในฉานสมาบัติที่สอดคล้องตามหลัก “*อริยมรรค*” [อริยมรรคมีองค์ ๘] แห่งพระพุทธศาสนา ที่เรียกว่า “*มัชฌิมาปฏิปทา*” ผลของการเจริญฉานสมาบัตินั้น คือ การมุ่งมั่นให้จิตพัฒนาไปถึง “*จตุตถฉาน*” [อุเบกขา-เอกัคคตา] ที่เรียกว่า “*จิตประภัสสร*” ที่เรียกว่าสามัญว่า “*จิตปราศจากนิวรณ์*” นั่นคือ “*หมดจด-สะอาด-บริสุทธิ์-ผ่องใส-เบิกบาน-ไม่มีมลทิน-ปราศจากอุปกิเลส-อ่อน-ควรแก่งาน-มั่นคง-ไม่หวั่นไหว*” หรือที่เรียกว่า “*จิตตภาวนา*” หมายถึง การฝึกอบรมจิตใจให้เจริญงอกงามด้วยคุณธรรม มีความเข้มแข็งมั่นคง เบิกบาน สงบสุขผ่องใส พร้อมด้วย “*ความเพียร-สติ-และสมาธิ*” คือ “*อธิจิตต์*” หมายถึง จิตอันยิ่ง ที่ประกอบด้วยข้อประพฤติปฏิบัติแห่ง “*อริยมรรคมีองค์ ๘*” ใน ๓ ประการ คือ (๑) *สัมมาวายามะ-สัมมัปปธาน ๔* (๒) *สัมมาสติ-สติปัญญา ๔* พร้อมด้วย สัมปชัญญะ ๔ (๓) *สัมมาสมาธิ-ฉาน ๔* ตามลำดับ อย่าลืมว่า “*จิตที่สะอาดบริสุทธิ์เป็นจิตที่พลังเหนือธรรมชาติ*” ผู้เป็นเจ้าของจิตดวงนั้น สามารถมีปรีชาในการหยั่งรู้เกิดเป็น “*ญาณ*” คือ ปัญญาที่รู้ชัด ประกอบด้วย “*สมาธิที่ทำให้สติบริสุทธิ์คมชัด*” และ “*อุเบกขาที่ทำให้สัมปชัญญะแก่กล้า*” ทำให้เกิด “*วิชชา*” คือ *ความรู้แจ้ง-ความรู้วิเศษ* หรือ “*อภิญญา*” คือ *ความรู้ยิ่งยวด* เป็น “*อริยมรรค*” คือ *คุณวิเศษ-ธรรมวิเศษ* ที่ล้ำเลิศเหนือมนุษย์ เป็นผู้พร้อมด้วย “*อริยมรรคมีองค์ ๘*” ที่เรียกว่า “*มัคคสมังคี*” ที่ทำให้บรรลุผลสำเร็จแห่ง “*อุทธีเดช*” ใน “*ญาณธรรมแห่งปัญญาวิปัสสนา*” ได้ ที่เรียกว่า “*จักขุ-ญาณ-ปัญญา-วิชชา-อาโโลโก*” รวมทั้ง “*ญาณในวิปัสสนา*” ทั้งหลายที่จะอุบัติเกิดขึ้นเป็นอันสงฆ์แห่งการเจริญภาวนา เพื่อจุดหมายโดยปรารถนาคือ “*การดับทุกข์*” โดยความรู้แจ้งแทงตลอดปฏิจจสัจธรรมทั้งหลาย คือ “*ความตรัสรู้สัมโพธิญาณ*” ฉะนั้น “*พลังใจ*” ก็คือ (๑) “*พลังฉานสมาธิ*” อันหมายถึง “*เจโตวิมุตติ*” ความหลุดพ้นด้วยจิต และ (๒) “*พลังญาณในวิปัสสนา*” อันหมายถึง “*ปัญญาวิมุตติ*” ความหลุดพ้นด้วยปัญญา อันเกิดจากปัจจัยสำคัญในตัวบุคคล คือ (๑) *วิริยะ-ขันติ* (๒) *ปัญญา* (๓) *กรุณา* อันเป็น “*พลังธรรมชาติ*” ที่มีอยู่ตัวของมนุษย์ทุกคน เพียงแต่จะมีความสามารถเข้าถึงได้ภายในตัวตนของตนหรือไม่ “*จิตที่บริสุทธิ์*” คือ “*ธรรมชาติ*” และ “*ธรรมชาติ*” ก็คือ “*องค์ธรรม*” ที่ประเสริฐแห่งอริยมรรค คือ เป็น “*จิตตสมาธิ*” [โพชฌงค์ ๘ = ธรรมองค์แห่งการตรัสรู้] ฉะนั้น “*สรรพสิ่งทั้งหลายล้วนมีอยู่ในจิตของมนุษย์*” [สังขารนิมิต] ซึ่งจะกลายเป็น “*พลังงานธรรมชาติ*” ที่จะเป็น “*กำลังใจ-พลังใจ*” [กุศล-บุญ ๑ อกุศล-บาป ๑ ฉาน-วิปัสสนา ๑] ของมนุษย์ในที่สุด.